

КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

А. В. Василюк

Україна, м. Київ, Київський університет імені Бориса Грінченка

Сьогодні концепція неперервної освіти перетворилася в один із головних складників гуманістичної педагогіки, оскільки вказує на необхідність створення людині оптимальних умов для постійної освіти, яка повинна вести до високого рівня загального та професійного розвитку. Вихідним пунктом в ідеї неперервної освіти є переконання, що здобування знань та розвиток людини не закінчується відразу із завершенням певного навчального періоду, а повинно тривати так само інтенсивно і в подальшому житті.

Теорія та практика неперервної освіти викликає жвавий інтерес як в Європі, так і на інших континентах. Про це свідчать чисельні наукові конференції та семінари, величезна кількість публікацій та впроваджень положень концепції неперервної освіти в практику сучасного життя. З'явилися офіційні документи: "Освіта американців для ХХІ століття" (США), "Освіта майбутнього" (Франція), "Пошук моделей освіти для ХХІ століття" (Японія) та ін., в основі яких закладена ідея неперервної освіти.

Її актуальність засвідчують нормативні документи міжнародних організацій: ЮНЕСКО, ЄС, ООН, Міжнародної організації праці, РЄ та ін.

Сама ідея неперервної освіти спричинена необхідністю найкращої підготовки людини до життя у швидкозмінному світі, що пов'язане із технічним, суспільним та організаційним розвитком. Цей поступ приносить не лише користь. Завдають клопоту чимало явищ, серед яких швидке старіння професійних знань, які надаються в освітніх закладах. Це призводить до гострої критики наявної освітньої системи, яка не встигає за

темпами суспільно-господарських, політичних та організаційних змін, за розвитком науки й техніки.

З'явилися нові поняття – праця, основана на знаннях (knowledge work), працівники знань (knowledge workers), управління знаннями (knowledge management) та ін. Чимало освітніх діячів та науковців акцентують увагу на зміні освітніх цілей, методик та організації навчання. Найважливішою функцією навчального процесу стає вироблення розуміння необхідності та вміння навчатися постійно упродовж життя. Отже, єдиним шансом осучаснення освіти та освіченості населення, приведення їх у відповідність із вимогами змінного суспільства є саме неперервна освіта.

У цілому концепцію неперервної освіти можна розглядати в кількох вимірах. Першим є *часовий вимір*, який означає інтеграцію освітніх та виховних зусиль в усіх вікових періодах: ясельному, дошкільному, школи початкової, середньої, вищої, післядипломне навчання, освіта дорослих (післяшкільна), розважально-виховна діяльність, спрямована на останні роки життя. Очевидно, що на кожному з цих етапів виховання та навчання має особливі цілі та функції, адекватні до соціального становища людини.

На початкових етапах освітні цілі та завдання стосуються розвитку розумових здібностей дітей, пробудженню їхніх пізнавальних інтересів, зацікавлення навчанням і поступовому звиканню до самонавчання. Позаяк людина має вчитися усе життя, то цьому слід спершу навчитися. Також навчання на цих етапах розглядається як засвоєння суми базових знань, формування основних понять й набування корисних вмінь та навичок, необхідних у подальшій освіті кожної людини.

На наступних етапах основної та середньої школи навчання є підготовкою до вищої школи, а також – до активного життя. При чому для частини молоді, що тимчасово затримується на рівні середньої освіти, має бути надія у будь-який момент продовжити свою освіту.

Знання постійно примножуються, а людина витрачає все більше часу для їх набуття. Свідченням цьому є той факт, що вища освіта перестає виконувати традиційну професійну функцію по підготовці фахівців. Здобуття вищої освіти поступово стає обов'язковим етапом навчання, яке в свою чергу повинно мати різні форми та слугувати сталому вдосконаленню.

Навчання в дорослому віці спрямоване на відновлення, актуалізацію та поглиблення здобутих загальних та професійних компетентностей. Натомість, в похилому віці та в пізній старості навчання має слугувати профілактиці зниження фізичних функцій та змін психічного стану, компенсувати професійну бездіяльність, а інколи навіть і самотність.

Неперервна освіта також має *просторовий вимір*. Вона поєднує освітньо-виховні починання різних інституцій та середовищ, з якими стикається людина у різні життєві періоди: сім'ї, місцевого середовища, групи ровесників, закладів формальної та неформальної освіти, а також піддається впливові інформальної освіти.

Неперервна освіта поєднує в одній структурі різні освітні форми: учіння (шкільне), участь в позаурочних та позашкільних заняттях, самонавчання та самовиховання, навчання через трудову діяльність, художню творчість, ігри, розваги та ін. Інтегрує загальноосвітню та професійну освіту, в багатьох випадках стираючи межі між ними. Освіта розповсюджується на сімейне життя, соціальну діяльність, професійну працю, політичну активність, заняття у вільний час та ін.

Третій її *вимір* становить характер "*глибини*" або "*якості*". Поєднуються заняття з різним ступенем складності, що вимагає різних зусиль: від поверхових й легких до інтенсивного навчання з розумовою напругою, зосередженням уваги, сили волі, але разом з тим – більш ефективних у виховному та якісному сенсі. Однак, і екстенсивне, і інтенсивне навчання у процесі неперервної освіти є важливими. Перше

сприяє обізнаності в різних галузях і розширює світогляд людини, друга – поглиблює знання. Це структура, складена із креативних дій, в яких учасник стає щораз в більшій мірі суб'єктом навчання.

Неперервна освіта, подібно і як наша сучасна дійсність, знаходиться на етапі становлення, доопрацювання, змін, під час яких все оптимальніше інтегруються навчально-виховні зусилля багатьох інституцій.

Формування неперервної освіти здійснюється через відповідну освітню політику кожної країни, яка відображається в освітньому законодавстві, організаційних змінах сучасної освіти та відповідних фінансових видатках. У різних країнах світу стратегія побудови та розвитку системи неперервної освіти дещо відрізняється, але існує одна спільна риса, яка полягає у створенні цієї системи з різних, вже функціонуючих освітніх елементів та впровадження нових, які укладаються згідно до окремих етапів життя людини. Практично вона полягає у подовженні позашкільної освіти (на рівні основної, середньої та вищої школи) в післядипломному навчанні, далі – в різних формах загального та професійного донавчання та удосконалення, переходу до самоосвіти і врешті – освітньо-розважальних занять для літніх людей. Іншою стратегією формування системи неперервної освіти можна вважати чергування навчання та професійної праці. Така стратегія домінує в країнах Західної Європи, а також в США. Тобто працівники мають право на відпустку для навчання з метою підвищення своєї професійної кваліфікації. Така освітня концепція була прийнята як модельне розв'язання у сфері освіти на післяшкільному, надобов'язковому рівні.

Наступною стратегією в сучасному світі можна вважати діяльність відкритих університетів (з різноманітними факультетами), для навчання в яких майже немає вікових обмежень. Відкриті університети розповсюджені в Європі, Америці та Африці, і в незначній мірі – також в Азії.

Третю стратегію можна умовно назвати як створення великих інституцій з багатьма відділеннями загального та професійного характеру (великих центрів неперервної освіти, які інтегрують молодь та дорослих).

У табл. 1 представлена участь дорослих у різних формах неперервної освіти в окремих європейських країнах. З 18 досліджених країн участь жінок у продовженні освіти виявилася на 11 % вищою, ніж чоловіків.

Таблиця 1

Участь дорослих осіб в формальних і неформальних формах неперервної освіти (2007) у відсотках [3]

Країна	Взагалі	Чоловіки	Жінки	Різниця в зацікавленості неперервною освітою чоловіків і жінок
Австрія	41,9	44,0	39,9	4,1
Болгарія	36,4	37,9	35,0	2,9
Кіпр	40,6	43,0	38,2	4,8
Естонія	42,1	36,9	46,7	- 9,8
Фінляндія	55,0	48,9	61,3	- 12,4
Франція	35,1	36,4	33,8	2,6
ФРН	45,4	48,3	42,4	5,9
Греція	14,5	14,3	14,6	- 0,3
Угорщина	9,0	8,3	9,6	- 1,3
Італія	22,2	22,2	22,2	0,0
Латвія	32,7	25,9	39,0	-13,1
Літва	33,9	28,7	38,7	- 10,0
Норвегія	54,6	53,3	55,9	- 2,6
Польща	21,8	21,3	22,4	- 1,1
Словакія	44,0	45,3	42,8	2,5
Іспанія	30,9	30,8	31,0	- 0,2
Швеція	73,4	70,8	76,1	- 5,3
Велико-британія	49,3	47,2	51,3	- 4,1
У середньому	35,7	36,1	35,4	0,7

Стратегія розвитку ЄС до 2020 р. будується навколо трьох взаємопов'язаних пріоритетів: інтелектуальне зростання, ефективне економічне зростання та інклюзивне зростання (сприяння розвиткові соціально зорієнтованої економіки з високим показником зайнятості). Планується зменшити кількість випадків виключень зі школи в країнах ЄС до 10% та збільшити кількість молодих людей з вищою або професійно-технічною освітою до 40%. Також нова стратегія включає в себе ряд ініціатив, зокрема:

1. “Молодь у русі” (Youth on the Move), метою якої є підвищення якості та міжнародної привабливості європейської вищої освіти шляхом підвищення мобільності студентів та викладачів. Європейські програми мобільності мають бути пов'язані з національними програмами мобільності;

2. “Нові навички для кращого працевлаштування” (An Agenda on New Skills and Jobs) зорієнтованою на створення умов для модернізації ринку праці і можливості для представників усіх вікових категорій здобувати нові компетентності для успішного працевлаштування. Запроваджені національні кваліфікаційні рамки задля адекватного опису та подальшого визнання результатів неперервного навчання.

Концепція неперервної освіти є ідеєю, яка оживлює весь освітній процес та вимагає всебічного й рівномірного розвитку всього суспільства. Вона є заповіддю нового стилю життя, в якому переплітаються праця та навчання, є способом його інтелектуалізації. Неперервної освіти також означає реальний та необхідний зв'язок процесу навчання і виховання з політичною, економічною та суспільною системою країни. У світлі цієї концепції навчання і життя тісно переплітаються, збагачуючи одне одного. Навчання, як і праця, стає засобом існування людини XXI століття.

В добу глобалізації та різноманітних високих технологій освіта вважається фактором соціальної стабільності, економічного добробуту

країни, її конкурентноспроможності та національної безпеки. Тому державна освітня політика багатьох країн, зокрема, й України, повинна включати важливе стратегічне завдання – побудову ефективної системи неперервної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aleksander T. Kształcenie ustawiczne // Pedagogika społeczna. Człowiek w zminiającym się świecie / pod red. T.Pilcha i I. Lepalczyka. – Warszawa: Wyd. “Zak”, 1995. – 475 s.
2. Cresson E. Towards a policy of lifelong learning // Vocational Training. – 1996. – N 8/9. – P. 9-12.
3. Podstawy kształcenia ustawicznego od A do Z: Monografia / red. M. Znajmiecka-Sikora, E. Roszko. –Łódź :Wyd. Ego, 2010. – 208 s.
4. Global report on adult learning and education. – Hamburg : UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2009. – s. 62.